

(Tartu Ülikooli farmakoloogia-instituudist. Juhataja: prof. G. Barkan.)

Maimonides arstiteadlasena¹⁾.

Georg Barkan.

Oivaline kuulsus, mille omas Maimonides kõigil arstiteaduse aladel mitte ainult oma kaasaegsete, vaid ka hili-sema keskaja arstide ja oleviku arstiteaduse ajaloolaste seas (H a e s e r ja S u d h o f f peavad teda sama tähtsaks arstitead-lasena kui ka filosoofina), õigustab täiel määral suure õpet-lase meditsiinilise tegeluse lühikese kujutuse tema 800. sünni-päeval.

M a i m o n i d e s sündis 30. III 1135 Kordobas Hispaanias, suri 13. XII 1204 Fostatil Egiptuses. Hispaaniast, kus ta muuseas põhjalikult õppis arstiteadust, siirdus ta üle Palestiina Egiptusse. Seal pühendas ta ennast arstilisele tegelusele. Ta oli arstiks sultan S a l a d i n'i perekonnas ja hiljem selle poja ja järeltulija A f d h a l'i ihuarstiks. Saladin'i vastane kolmandas ristiõjas, inglise kuningas R i c h a r d L õ v i s ü d a, kutsus omalt poolt M a i m o n i d e s'e oma ihuarstiks. Kuid see lükkas austava kutse tagasi ja jäi Egiptusse, jätkates teotsemist arstilise kunsti alal. Oma praktilise tegeluse kõr-val pani ta kirja oma aja kohta küllalt suure arvu meditsiinilisi töid. Tema kirjutisist on teada 11, neist trükiti hiljem 4 resp. 5.

M a i m o n i d e s'e sisemine suhtumine meditsiini on lahutamata tema usulisest ja filosoofilisest seisukohast. M a i-m o n i d e s on vallatud mõttest, et arstiteadus on tähtis eetika tegur. Ta õpetab inimest taltsutama ohjeldamatuid kirgi, mis kahjustavad tervist. Ta õpetab teda toitaineid õieti valima, aitab säilitada keha tublidust ja teeb inimest võimeli-

¹⁾ Ettekanne, peetud 30. III 1935 Tartu Ülikooli aulas M a i-m o n i d e s'e 800. sünnipäeva puhul korraldatud aktusel.

seks arendama oma jõudude õilistumist ja kõlblustumist. Ta viib teda vastu kõrgemale saatusale: tõe tunnetamisele ja seega õndsusele. Selle uurimine on parimaid jumalateenistustlike toiminguid. Nii on Maimonides'e järele paljude Püha Kirja eeskirjade siht dieteetiline, nimelt ohjeldada meelelist naudingut, milles mõistmatud näevad elu kõrgemat sihti ja hoiduda kõigest, mis tervisele kahjulik (vrd. Exodus XV, 26 ja XXIII, 25).

Vastavalt Maimonides'e käsitusele eriti tervishoiu tähtsusest leidub paljudes tema teoseis mitmesuguseid tervishoiulisi märkmeid. Tervishoiuliste õpetuste erilise kogu sisaldab *Mischne Thora*. Omaette väikese tervishoiulise teose moodustab „dieteetiline läkituskiri sultan Malik-el Afdhal'ile“, Saladin'i pojale ja järeltulijale. See on, nagu kõik Maimonides'e meditsiinilised teosed, koostatud araabia keeles. Teos on ilmunud nii ladinakeelses tõlkes *Tractatus de regimine sanitatis* kui ka hebreakeelses tõlkes, ja „temas leiab“, nagu arvab hilisem saksa tõlkija Winter-nitz (Wien 1843), „erapooletu lugeja veel tänapäev tõdesid, mida pole suutnud ümberlükata 7-sajandiline ajavahemik“.

Tervise säilitamisel ja kõrge vanaduseni jõudmisel on, nagu näha teosest, esimeseks tingimuseks kõlblas puhtus ja vaimline tegevus. Kergemeelne eluviis viib inimese vara hauda. Inimene peab kogu võimuga püüdma saada oma kirgedes ja kihude valitsejaks, et saavutada enese kohta täit vabadust.

Maimonides rõhutab vastastikust toimet vaimu ja keha vahel ning tuntud vanade juhtlause *mens sana in corpore sano* muutub, nagu arvab Kroner, Maimonides'el lauseks: *non sine mente sana corpus sanum*. Nii siis, ainult kui hing on terve, on seda ka keha. See tundub juba üsna moodsana tänapäeva käsitusel psüühiliste tegurite mõjust kehasse. Huvitav on vaimu kahendunud taasmõju kehasse ja jälle vaimusse. Nii otsib Maimonides'e järele mõistlik inimene meditsiinilisest täheldusist meeldivatki. On ta halvas meeleolus, lõbustab ta hinge muusika, jalutuskäikude varal ilusates

D 325509

aedades või ilusates ehitisis või ilusate maalide vaatamise varal. Siht on, säilitada keha tervena ja seega võimet omandada teadmisi.

Maimonides on nõu andnud kõigil praktilise tervishoiu aladel. Ta tunneb hea õhu tähtsust kehalisele ja vaimlisele hüvaolule: vaimline värskus ja hea mälu sõltuvad heast välisest õhust; seepärast tuleb hoolitseda alati puhta õhu juurdevoolu eest, kohustus, mida ei tohiks unustada eriti linnaelanikud; sest linnaõhk on, nagu rõhutab Maimonides, kõrgete majade, kitsaste teede, inimeste ja loomade rooja ja toidujäänuste lagunemise tõttu halb, roiskuv, paks ja vingune.

Loomulikult ei saa täiesti hoiduda elamisest suuris linnades, sellepärast tuleksid vähemalt otsida elamiseks kohased maaalad ja platsid. Maimonides annab juhiseid maja asukoha ja omaduste kohta, rõhutab ruumika õue tarvidust, kuhu võib tungida läänetuul, eeskätt aga päike, mis surmab kõik kahjulikud miasmid. See Maimonides'e nõu on sama moodne kui teinegi, mille järele tuleb rõhku panna väljakäigukohtade võimalikult suurele kaugusele.

Edasi annab Maimonides eeskirju kümbluste, nende sageduse, temperatuuri ja manipulatsioonide kohta enne ja pärast kümblust, söömise ja joomise kohta pärast kümblust jne. Samuti annab ta juhiseid külmetusest hoidumiseks: eeskätt tuleb vältida pea jahutust, sellepärast tuleb alati peale kümblust kanda peakatet ja nimelt ka soojal aastaajal. Väga tabavalt on kirjeldatud külmetus, mis Eesti kohta maksev mitte vähem kui Egiptuse kohta: „ninas tekib sel puhul voolamine ja edasi tungib katarr sageli hingamistorusse, mille tulemuseks on hääle kähisemine. Mõned suhtuvad väga kergesti säärasesse katarri, seda ei tohi aga, arvab Maimonides, kuna hooletusse jäetud katarr võib ohustada kopse, magu, südant ja maksa.“

Naha eest hoolitsemiseks soovitab Maimonides keha üldisi ja osalisi froteerimisi hommikuti ja õhtuti.

U n e k s jätkub 8 tunnist. Need 8 tundi peavad lõpetatud olema öö lõpuga. Tõusta tuleb vähe enne päikesetõusu. Pole soovitatav uinuda kohe peale öhtusööki, vaid tuleb oodata 3—4 tundi. Õietist päevaund M a i m o n i d e s ei soovita, eriti mitte magamist peale sööki.

Suurimat huvi väärivad M a i m o n i d e s'e vaated k e h a h a r j u t u s t e kohta. Ja siin kohal võib küll rahulikult öelda, et veel 1935 või eriti just tänapäev, peab tunnustama iga tema sõna. Kehaharjutusi ei saa asendada, arvab ta. Need tekitavad loomulikku soojust, reguleerivad seedimist, ka raskesti seeditavate ja suurtes hulkades tarvitatud toitude korral. Võimlemine kõrvaldab nii mõnegi halva harjumuse kahjud inimesel. Kuid mitte kõik kehaharjutused pole kasulikud. M a i m o n i d e s'e järele peavad harjutused muutma hingamistegevust ja põhjustama sügavat hingamist. Mis kaugemale läheb, on kahjulik ja kutsub esile väsimuse, mida ei talu igäüks. Mõistmatud on need, kes teostavad liiga tugevaid harjutusi, näit. raskuste tõstmist või kivide veeretamist. Ainult keskmiselt pingutav harjutus on tõeliselt hügieeniline. Kõige tervem on M a i m o n i d e s'e järele, mitte liiga paljude harjutuste sooritamine, vaid oluliselt üks harjutus liigutuste järkjärgulise tõusuga. Tähtis on täismõjulise võimlemise puhul hingeline mõnu sealjuures. Sellepärast tuleksid eelistada harjutused m ä n g u d e k u j u l. Mäng rõõmustab meelt ja hoiab eemale melanhoolsed tujud. Parimaks mänguharjutuseks selleks otstarbeks on p a l l i p i l d u m i n e. Sel on paremus, et tegevusse astuvad nii kõik kehaosad korraga kui ka iga üksik omaette. Ka võib pallimängu puhul võimlemine suurendatud või vähendatud saada. Raugadki ei peaks kehaharjutusi jätma tähelepanemata; on ebaõige kui rauk pühendub vaid puhkusele. Kes nii siis — arvab M a i m o n i d e s — teeb kehaharjutusi nagu p a l l i m ä n g, m a a d l e m i n e, v e h k l e m i n e ja h i n g a m i s h a r j u t u s e d, tervise säilitamiseks, viidab oma aega mõistmatute arvates vaid mõtetu mänglemisega, kuna mõistlikud tema tegevust selleks ei pea.

Kõrvale jättes M a i m o n i d e s'e eeskirjad suguelu ja

abielu kohta, olgugi et sellele peatükile on pühendatud eritöö, ¹⁾ olgu peatatud tema toitlustusnõuandel. Kuid ei tahaks mainimata jätta Maimonides'e nõu isusöögi ajal mitte täiesti rahuldada, vaid söömist katkestada enne kõhutaissaamist, „järelejättes $\frac{1}{4}$ söögiisust.“

Jookide kohta on huvitav, mis tähendatud veest. Terveks peab Maimonides vaid keetmise teel kahjustusist vabastatud vett.

Vein: väike hulk veini on Maimonides'e järele täiesti lubatud, üldine levimine rahvas seas väga ohtlik. Olla eksiarvamine, et joobnud olek kord kuus on kasulik. Noorust tuleks veinist eemal hoida. Alles peale 21. eluaastat peab noormees veini tundma õppima. Paremini haritud ja tõsisel inimesele ei ole vein hea, sest ta põhjustab kergesti vihapuhkemist, madalat ja harilikku meelsust.

Oleme seni lühidalt tutvunud mõnede näitega Maimonides'e tervishoiust, siis sisaldab üks teine töö pealkirja all „Aforismid“, kogu tol ajal maksva ja Maimonides'e poolt tunnustatud meditsiinilise õpetuse. Teos on kirjutatud umbes 1187—1190, araabia keelest tõlgitud 1277 heebrea keelde (Pirke Moscheh) ja 15. ja 16. sajandil ladina keelde. Ta on koostatud oluliselt Galenos'e põhjal, keda ka Maimonides, kui tooaegne meditsiin üldse, tunnustas autoriteediks: *secundum doctrinam Galeni, medicorum principis*.

See teos pole mingil tingimusel lihtne kompilatsioon, vaid sisaldab lühikese, pikkadest kõrvalekaldumisist vaba käsitluse kõrval Galenos'e õpetusest täpsate allikate andmeiga ka palju oma, väärtuslikku mõttevara. Olgu tsiteeritud siinkohal 1912 liiga vara lahkunud Berliini meditsiinaloolase Page'i otsus teose kohta:

¹⁾ Piiritletakse teineteise suhtes kohabitatsiooni kasu ja kahju, selgitatakse liialdatud sugulise läbikäimise tagajärgi. Edasi tuuakse näpunäiteid kohase partneri valikuks. Abielus hoiatatakse meest jõu ja tooruse eest ning soovitatakse mõõdukust ja kasinust. Huvitav on, et ususeaduse poolt ettekirjutatud tsirkumtsisioon tõlgitsetakse Maimonides'e poolt kui tegurit seksuaalse kihi vähendamiseks.

„Maimonides hat damit dem Galen, der Wissenschaft und nicht minder den zeitgenössischen Vertretern des ärztlichen Berufes einen Dienst geleistet, der für sich allein schon eine Lebensaufgabe hätte ausfüllen können. Ohne Übertreibung darf man sagen, ein besseres zugleich kritisches Repertorium und Repetitorium des Galen wäre für den Praktiker des 13. und 14. Jahrhunderts garnicht denkbar.“

Maimonides'e teos jaguneb 25 peatükki. Käsitletakse anatoomiat, füsioloogiat ja üldist patoloogiat, kui ka arstilist metoodikat, siis üldist ja erisemiootikat, etioloogiat ja teraapiat, Galenos'e palavikuõpetust, õpetust haiguste staadiumest ja kriisist, aadrilaskmist ja teisi verevõtmise meetodeid, lahtistamis- ja oksevahendeid jne. Edasi sisaldab teos kirurgia, günekoloogia, tervishoiu, võimlemise, balneoloogia ja dieteetika kompendiumi ning eriarstimateõpetuse.

Muidugi püsib Maimonides suure Galenos'e mõju all. Nii võtab ta ka omaks õpetuse mustast sapist, mis Galenos'e järele moodustatakse põrnas. Mitmesuguste Pühas Kirjas toodud haigusnähtude tekitajat näeb Maimonides mustas sapis. Nüüd on must sapp kadunud, kuid püsib tänini edasi meelteseisundi nimes, mille põhjust vanad nägid temas, nimelt melanhoolias, mis tähendab: must sapp.

Kui vähe Maimonides vastandina paljudele oma aja kaasaegseile aga painutas ennast kriitikata isegi säärase autoriteedi alla kui Galenos, nähtub paljude oma mõtete kõrval eriti tema „Aforismide“ lõpposast. Siin paljastatakse enam kui 40 kohas üsna kummalisi vastuoksusi ja eksimusi Galenos'e meditsiiniliste küsimuste käsitlemises. Paged annab oma põhjapanevas teadaandes „Maimonist kui meditsiinilisest kirjanikust“ kokkuvõtliku ülevaate neist kohtadest, millel siinkohal loomulikult pole võimalik pikemalt peatuda. Maimonides'e teos lõpeb üksikasjalise kontroversiga Galenos'e teleoloogilise sihiliku seisukoha vastu ja piibli kosmogeenia entusiastilise tunnistusega. Järsu otsarbekohasuseõpetuse kriitikaga tabas Maimonides tõesti galeenilise meditsiini kõige õrnema koha.

Rippumatus ja iseseisvus meditsiinilises mõtlemises väljendub eriti selgesti ühes teises Maimonides'e töös:

„Mürkidest ja kaitsest mürgistatud haavade ja ussihammustuste vastu“. See teos koostati Egiptuse valitsuse nõudmisel vesiir Kadhi al-Fadhil'i ülesandel. Maimonides'e anti käsk kirjutada lühike töö selle kohta, kuidas mürgistatud peavad toimima ja missugused abinõud oleksid teostada enne, kui võimalikuks osutub arstiabi andmine. Peamiselt tuli käsitleda mürgiste loomade hammustusi. Teos koostati 1198 araabia keeles ja Maimonides nimetas selle ülesandetegija auks „Fadhil'i käsitluseks“. Kirjutis tõlgiti 13. sajandi keskpaiku Moses ibn Tibbon'i poolt heebrea keelde. Ladinakeelne tõlge on pärit Armengaud de Blaise'i poolt Montpellier'st, prantsuskeelne Rabbino-wicz'i (*Traité des poisons de Maimonide*, Paris 1865) ja saksakeelne Steinschneider'i poolt (Virchow's Arch. Bd. 59, 1873).

Olgugi et käsitus oli määratud vähikuile ja Maimonides eessõnas eriti rõhutab, et ta midagi omapärast ei taha tuua, on üldise otsuse järele just see töö täiesti iseseisev ja kõrge väärtusega. Eeskätt sellepärast, et, nagu rõhutab Pagel, põhjenevad andmed enamalt jaolt Maimonides'e oma teadumusel ja isiklikel arvamusel.

Töö levis väga laialt. Steinschneider'i andmeil on araabiakeelsest originaalist üksi säilinud 6—7 eksemplari ja sama palju heebreakeelsest tõlkest. Ka ladinakeelsest tõlkest on säilinud vähemalt 5 käsikirja. Maimonides't peeti nimelt keskaegsete kirurgide poolt suureks autoriteediks. Heinrich Mondeville'ist ja Guy de Chauliac (13.—14. sajand) tsiteerivad Maimonides'e rohkearvuliste teiste meditsiiniliste käsitluste kõrval just neid toksikoloogilisi eriti sageli. Jääb mulje, nagu püüti sõnadega *secundum Rabbi Moysem* oma eeskirjadele anda erilist autoritatiivset väärtust.

Muidugi pole siin koht lähemalt peatuda tööl, mil suurim meditsiinhistoriline huvi. Olgu tähendatud vaid nii palju, et ta on koostatud täiesti teaduslikult ja süstemaatiliselt ning annab nii mürkide liikide hea jaotuse, kui ka eri-

liste tähtsamate vastumürkide dosoloogia ühes üksikuil juhitudel vajalikkude üldiste abinõude loeteluga ja profülaksiga.

Tuleb hoolitseda selle eest, et hammustushaav ei sulguks ning mürk saaks välja voolata. Haiget tuleb takistada unes. Et mürgil takistada pääsemist vääriselundesse, peab vigastatud kohast ülespoole panema ligatuuri. Ta märgib vastumürkide annuseid sõltuvuses inimeste east. Normaalsed annused on maksvad isikute kohta üle 20 aasta. Isikuile 10—20 aasta vahel antakse pool, lastele alla 10 aastat $\frac{1}{4}$ normaalsest doosist. Mürgistatu temperamendi ja miljöoga tuleb arvestada samuti kui nähtude tugevuse, kliima ja aastaaegadega. Mürgi imemisel suuga peab imeja suud ja huuli kaitsma enesemürgistuse eest oliivõliga. Kes kannatab haavandite all suus või karioossete hammaste all, ei tohi seda toimingut teostada.

Huvitav on Maimonides'e üksikasjaline koera marutõve, selle nähtude ja puremistoiu vastu tarvitataivate vahendite kirjeldus. Tähelepanuväärt on edasi Maimonides'e märkmed kantariidide („Hispaania kärbest“) neerusid ja põit ärritava toime, seentemürkide ja mürgistuste kohta mitmesuguste mugulalisiga (*solanaceae*).

Kokkuvõetult oli Maimonides tubli, kaine täheldaja ja väga ratsionaalselt mõtleval arst. Vaenlik igasugusele müstitsismile ja ebausule, eitas ta tooajal nii lugupeetud maagilisi tervistumisi ja imeravinguid. Ainult mõistus, teaduslikult tõestatud oli maksev. Ta andis vaid sääraseid juhatusi, kirjutas vaid sääraseid retsepte, millede toime temale oli teada kas oma teadumuste või siis vähemalt meditsiiniliste autoriteetide otsuste põhjal. Ka selles tundub ta 700 aasta möödudes moodsana, et komplitseeritud arstimite vaenlasena samus võimalikult lihtsaid ja loomulikke teraapiaid. Väikeste häirete puhul saab loodus ka ilma arstimeita hakkama, kui vaid elada dieetiliselt õieti. Kui aga arst peab vahele astuma, siis on tema oluliseks ülesandeks tõsta haige jõude ja taluda loodust tema teotsemises. Arst peab haiget individuaalselt hindama ja ravima. Arvesse tulevad võtta tema

isik, tema eluiga, jõududeseisund, tema kogu ole
hoiduma peab igasugusest šabloonilisest ravist.

Pole siis ka ime, et säärase arsti juurde oli
Laialdasest lugupidamisest ja usaldusest, millega
sid kõige kõrgemad ja mis põhjustas tema kutsum
tiks sultani ja inglise kuninga perekonda ning mi
janduslikke ülesandeid enesega kaasa tõi, on j
juttu. Kujutluse tema väsitavast eluviisist ann
ibn T i b b o n'ile Provence'i saadetud M a i m o n i d
„...Sultan elab Kahiras ja mina Fostatis (Va
Mõlemad linnad on teine teisest kahe sabatitee (s
kauguses. Igal hommikul pean ma õue juurde
sageli, kui keegi tema naistest või lastest on ha
kogu päevaks sinna jääma. Kui aga ka midagi erilis
tulen ma alles peale lõunat koju. Seal leian ma, ku
ja näljasena pärale jõuan, eesruumi täis inimesi, juu
lemiine, suursuguseid ja kerjuseid kirjus segus, ka
minult arstilist abiandmist. Vaevalt jääb mulle ae
astuda, ennast pesta ja midagi maitsta. Nii möödub
ööni ja ma pean selle juures nõrkusest rahuvoodi
Ainult sabatil jääb mulle aega teotseda koguduse
sega. Sel päeval harilikult lahendan jooksva näo
duseasju ja pean ettekande. Nii mööduvad mu

Ilusa tõestuse, kui kõrgeks ja pühaks kutseks
lemist arstiteaduse alal, annab heebrea palve 12.
mille koostajaks olla M a i m o n i d e s ja mida t
korranud oma haigete külastamise eel. Selles „M
d e s' e p a l v e s“, mille täppis päritolu küll veel p
tatud, öeldakse: „Ma valmistun nüüd oma kutse
mind, Kõigevägevam, selles suures ettevõttes, et
õnnestuks; sest ilma Sinu abita ei õnnestu inim
vähematki. Luba, et mind hingestaks armastus
Sinu olevuste vastu. Hoia, et minu tegelusse ei se
kasu järele, tung kuulsuse ja lugupidamise järele;
on vaenulikud tõe ja inimesarmastusele ja võiksid
eksiteele juhtida minu suures kutses sinu olevuste

soodustada. Säilita minu keha ja minu hinge jõude, et nad väsimata oleksid alati valmis aidata ja abistada rikast ja vaest, head ja kurja, vaenlast ja sõpra. Lase mind näha kannatajas alati vaid inimest!“

Need on sõnad, mis oma kõrges eetoses lasevad ennast kõrvutada kuulsa Hippokrates'e vandega!

Ka selles mõttes oli Maimonides Hippokrates'e vandele truu, et tema ainus poeg nagu tema armsaimgi õpilane omale arstikutse valisid ja silmapaistvaiks arsteks said.

Ma tahan lõpetada Hippokrates'e enese sõnadega:

*ἦν γὰρ παρῇ φιλανθρωπία,
πάρεστι καὶ φιλοτεχνία.*

„Armastus inimeste vastu on tõelise armastuse allikaks arstilise kunsti vastu“.

Nii valgustab ülim tarkus ja õilis inimsus kogu Maimonides'e elu ja tegevust ja loidab üle sajandite kaugest keskajast meie päevini.

Deutsches Referat.

GEORG BARKAN: **Der Mediziner Maimonides.** (Vortrag am 30. III. 1935 bei der anlässlich der 800. Wiederkehr von Maimonides' Geburtstag in der Aula der Universität zu Tartu veranstalteten Feier.)

Maimonides wurde am 30. III. 1135 in Cordova geboren. Von Spanien, wo er unter anderem auch gründliche Studien der Medizin trieb, kam er über Palästina nach Ägypten. Hier widmete er sich der ärztlichen Praxis, war Arzt in der Familie des Sultans Saladin und wurde Leibarzt bei Saladin's Sohn und Nachfolger Afdhal. Eine Berufung als Leibarzt des englischen Königs Richard Löwenherz, Saladin's Gegner im 3. Kreuzzug, lehnte Maimonides ab. Er starb am 13. XII 1204 in Fostat (Ägypten).

Trotz seiner starken Inanspruchnahme als Arzt und neben seiner bedeutenden schriftstellerischen Tätigkeit als Religionsphilosoph verfasste Maimonides eine für die damalige Zeit unverhältnismässig hohe Zahl medizinischer Schriften. Es sind 11 meist arabisch geschriebene Abhandlungen bekannt, die mehrfach übertragen und von denen 4 bzw. 5 später gedruckt wurden.

Maimonides' Einstellung der Medizin gegenüber ist untrennbar von seinem religiösen und philosophischen Standpunkt. Im Vortrage

werden zunächst eine Reihe von Proben aus den hygienischen Ratsschlägen des Maimonides wiedergegeben, wie sie sich in seinen verschiedenen medizinischen und religiösen Werken finden. Eine besondere Zusammenstellung hygienischer Lehren enthält die „Mischne Thora“, ferner das „Diätetische Sendschreiben für den Sultan Malik el-Afdhal“, den früher genannten Sohn und Nachfolger Saladin's. Die angeführten Beispiele aus der praktischen Hygiene des Maimonides muten ganz modern an, und die Vorschriften über Wohnungs- und Körperhygiene, namentlich aber die Erörterungen über die Bedeutung des Sportes und der Gymnastik entsprechen durchaus neuzeitlichen Forderungen. Die „Aphorismen“ (ca. 1187—1190) enthalten in knapper Form das damals gültige medizinische Lehrgebäude im wesentlichen nach den Anschauungen des Galen. Doch liegt blinder Autoritätsglaube dem Maimonides fern. Seine Selbstständigkeit ergibt sich vielmehr aus der vielfachen Kritik gegenüber Galen, dem eine grosse Anzahl medizinischer Widersprüche und Irrtümer nachgewiesen werden, und gegen dessen teleologischen Standpunkt Maimonides polemisiert. Eine auf Veranlassung der ägyptischen Regierung verfasste Schrift „Über die Gifte und über den Schutz gegen vergiftete Wunden und Schlangenbisse“ (1198) stellt eine interessante pharmakologisch-toxikologische Abhandlung dar, die namentlich bei den Chirurgen des Mittelalters grosses Ansehen genoss.

Ausser einer Wiedergabe wesentlicher Punkte aus den verschiedenen medizinischen Schriften enthält der Vortrag auch Hinweise auf die praktische Tätigkeit des Maimonides. Wegen seiner individuellen Untersuchungs- und Behandlungsart, die jeden Schematismus und den damals üblichen Mystizismus verwarf, erfreute er sich als Arzt der grössten Beliebtheit.

Ein aus dem 12. Jahrhundert erhaltenes hebräisches Gebet eines Arztes, das dem Maimonides zugeschrieben wird, enthält Sätze, die sich in ihrem hohen ärztlichen Ethos neben den berühmten Eid des Hippokrates stellen lassen. Der Vortrag schliesst mit einem Zitat aus Hippokrates: „Die Liebe zu den Menschen ist die Quelle der echten Liebe zur ärztlichen Kunst.“

So überstrahlt Weisheit und edles Menschentum das ganze Leben und Wirken des Maimonides und leuchtet weiter über die Jahrhunderte vom fernen Mittelalter bis auf unsere Tage.